

Bioekološki pristup incidenciji traženja telefonske psihološke pomoći djece žrtava nasilja

---

Ilić-Buljan, Matej

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:455130>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-01**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**BIOEKOLOŠKI PRISTUP INCIDENCIJI TRAŽENJA TELEFONSKE
PSIHOLOŠKE POMOĆI DJECE ŽRTAVA NASILJA**

Diplomski rad

Matej Ilić Buljan

Mentor: Prof. dr.sc Gordana Kuterovac Jagodić

Zagreb, 2020.

Sadržaj

Uvod	1
Razumijevanje problema nasilja nad djecom.....	1
Kako pristupiti razumijevanju problema nasilja nad djecom.....	2
Bioekološki model razvoja djece.....	5
Nasilje nad djecom i bioekološki model.....	7
Mikrosustav i nasilje nad djecom.....	8
Mezosustav i nasilje nad djecom.....	9
Egzosustav i nasilje nad djecom.....	9
Makrosustav i nasilje nad djecom.....	10
Kronosustav i nasilje nad djecom.....	11
Cilj, problemi i hipoteze istraživanja	11
Metodologija	12
Izvor podataka.....	12
Instrument.....	13
Rezultati	13
Rasprava	22
Metodološki i konceptualni nedostaci istraživanja.....	28
Praktične implikacije istraživanja.....	29
Zaključak	29
Literatura	31

Bioekološki pristup incidenciji traženja telefonske psihološke pomoći djece žrtava zlostavljanja.

Bioecological approach to the incidence of psychological assistance seeking via telephone by children victims of abuse.

Sažetak

Ovaj diplomski rad se bavi incidencijom traženja telefonske psihološke pomoći djece žrtava nasilja kroz prizmu Bioekološkog modela razvoja Uriea Bronfenbrennera. Model pretpostavlja da se djetetov razvoj mora promatrati unutar okoline u kojoj se odvija i predlaže postojanje mikrosustava, mezosustava, makrosustava i kronosustava okoline djeteta. Zbog brojnih rizičnih i zaštitnih čimbenika zlostavljanja iz okoline ovaj model predstavlja dobar okvir unutar kojeg se može promatrati fenomen zlostavljanja djeteta. Izvor podataka za istraživanje bila je baza „Hrabrog telefona“, telefona za psihološku pomoć zlostavljanoj i zanemarenoj djeci. Rezultati istraživanja pokazuju kako je tijekom promatranog razdoblja traženje psihološke pomoći pokazalo porast. Spol i dob kao individualne djetetove karakteristike povezane su s učestalosti traženja psihološke pomoći. Djevojčice imaju tendenciju češće tražiti pomoć nego dječaci, a incidencija traženja pomoći raste s dobi djeteta. Također, pokazalo se kako su najčešći počinitelji nasilja unutar djetetovog mikrosustava uže obitelji, nakon kojih slijede vršnjaci i na posljednjem mjestu su osobe s kojima dijete nije u srodstvu. S obzirom na djetetov egzozustav regije Hrvatske u kojoj dijete živi, rezultati pokazuju kako relativno najveći broj poziva dolazi iz Grada Zagreba i Zagrebačke županije, a zatim redom iz sljedećih regija Hrvatske: južne, zapadne, istočne i središnje. Konačno, najčešće psihološke posljedice o kojima su djeca izvještavala su iz depresivnog/anksioznog spektra.

Ključne riječi: djeca, zlostavljanje, Bronfenbrenner, Bioekološki model, linija pomoći

Abstract

This thesis deals with the incidence of seeking telephone psychological help from child victims of violence through the prism of Urie Bronfenbrenner's Bioecological Development Model. The model assumes that the child's development must be viewed within the environment in which it occurs and postulates microsystems, mesosystems, macrosystems and chronosystems of the child's environment. Due to the numerous risk and protective factors, this model is a good framework within which to observe the phenomenon of child abuse. The source of the research data was the database of "Brave Telephone", a helpline for abused children. The results show that during the observed period the search for psychological help showed an increase. Gender and age as individual child characteristics are related to the frequency of seeking help. Girls tend to seek help more often than boys, and the incidence of seeking help increases with the age of the child. Also, it has been shown that the most common perpetrators of violence within the child's microsystem are the immediate family, followed by peers and by the persons with whom the child is not related. Considering the child's exosystem of the region of Croatia in which it lives, the results show that the largest number of calls come from the City of Zagreb and Zagreb County, and then from the following regions: southern, western, eastern and central. Finally, the most common psychological consequences reported by children are from the depression / anxiety spectrum.

Key words: children, abuse, Bronfenbrenner, Bioecological model, helpline.

Uvod

Društvena percepcija problema nasilja nad djecom

Problem nasilja nad djecom je problem koji u posljednje vrijeme u Hrvatskoj sve više dolazi u domenu javne rasprave i pokušava se odgovoriti na razna pitanja poput “Je li nasilje u porastu?”, “Zašto se javlja?” i “Što možemo učiniti da se spriječi/smanji?”. Nažalost, svjedoci smo sve više izvještaja u medijima koji opisuju tužne priče diljem Hrvatske o nasilju koje djeca proživljavaju od strane ljudi koji bi ih trebali paziti, od svojih vršnjaka ili od ljudi koji bi trebali biti podrška i izvor razumijevanja i ljudskosti. Pojava zlostavljanja djece jedan je od težih društvenih problema s kojim se suočavamo zbog njegove teške emocionalne prirode. Ono kod većine ljudi uzrokuje ljutnju, tugu, strah i nevjericu. Jasno je da nitko ne želi da djeca pate i doživljavaju nasilje, ali isto tako se stječe osjećaj da ljudi pomalo osjećaju rezignaciju vezanu uz nasilje nad djecom.

Jedan od mogućih razloga za javljanje osjećaja bespomoćnosti u direktnijem suočavanju s problemom nasilja nad djecom u općoj populaciji je potencijalno nerazumijevanje raznih oblika nasilja koja se događaju i proporcije u kojoj se javljaju. Prosječna osoba razumije koncepte i ozbiljnost seksualnog ili fizičkog zlostavljanja, ali drugi oblici nasilja nad djecom mogu biti mutniji i biti svrstani pod “normalno” ponašanje roditelja ili nekog drugog člana djetetove okoline (poput učitelja ili vršnjaka) bez razumijevanja da se zapravo radi o ozbiljnijem problemu. Uz to, neki aspekti nasilja nad djecom, poput fizičkog kažnjavanja, mogu biti integrirani u sociokulturnu svijest ljudi i na njega mogu gledati kao na jedan od aspekata roditeljstva. Problemi poput vršnjačkog zlostavljanja („bullyinga“) mogu biti svrstani pod uobičajene razvojne probleme s kojima se svako dijete ponekad suoči.

Drugi mogući razlog javljanja slabijeg razumijevanja ili manje izravnog suočavanja s problemom nasilja nad djecom je slabije razumijevanje posljedica koje doživljeno nasilje može ostaviti na djetetu. S obzirom na to da se posljedice zlostavljanja mogu manifestirati tek kasnije u djetetovom životu, kao i na to da u mislima prosječne osobe posljedice nisu uvijek jasno povezane s nasiljem kojeg je dijete doživjelo, može se donekle razumjeti da se prosječna osoba manje razumije potrebu angažiranja u rješavanju tog društvenog problema.

Kako pristupiti razumijevanju problema nasilja nad djecom?

Ako pretpostavimo da su dva glavna razloga za rezignaciju nerazumijevanje vrsta i količine nasilja nad djecom i nerazumijevanje izravnih i neizravnih posljedica koje nasilje može imati za dijete, prvi korak bi trebao biti elaboracija ta dva čimbenika.

Prvo i osnovno, ako želimo razumjeti neki problem, moramo znati o tome koji faktori čine taj problem, a ti faktori danas pokazuju prečestu neusklađenost u svome značenju. Prema tome, prvo ćemo definirati osnovne faktore problema s kojim ćemo se baviti kako bismo dobili preciznu i usklađenu sliku.

Nasilje nad djecom ili zlostavljanje možemo definirati kao bilo koji postupak koji predstavlja direktnu ili indirektnu fizičku povredu, ponašanja koja uzrokuju emocionalnu i psihičku bol i koja dovode u pitanje temeljna prava djeteta, poput zdravstvene zaštite ili slobode kretanja. Prema Poliklinici za zaštitu djece grada Zagreba (2010) nasilje nad djecom ima nekoliko oblika, a najčešće se dijeli u fizičko, emocionalno i seksualno nasilje te zanemarivanje. Fizičko zlostavljanje uključuje ponašanja koja rezultiraju rizikom za povrjeđivanje, smrt ili teške fizičke posljedice. Primjeri fizičkog nasilja su udarci rukama, nogama i predmetima po tijelu te ostavlja posljedice poput modrica, opekline, prijeloma kostiju i u najekstremnijim slučajevima može uzrokovati smrt. Emocionalno zlostavljanje se može odrediti kao vrsta postupanja prema djetetu koje uzrokuje emocionalnu i psihičku bol kod djeteta i ometa razvoj djetetove pozitivne slike o sebi. Uključuje vrijeđanje, prijetnje, ucjenu i generalno izostanak ukazivanja emocionalne pažnje. Seksualno zlostavljanje se odnosi na svaki seksualni kontakt između djeteta mlađeg od 14 godina i barem pet godina starije osobe (odrasle osobe ili adolescenta). Ključni element je da odrasla osoba ili adolescent djetetu prijeti, navodi ga ili prisiljava na bilo koju vrstu seksualnog kontakta koji može uključivati dodirivanje djeteta po intimnim dijelovima tijela, traženja od djeteta da dodiruje i/ili ljubi odraslu osobu, izlaganje djeteta pornografskim ili seksualno nabijenim sadržajima i uključivanje djeteta u bilo koju vrstu seksualne aktivnosti. Zanemarivanje predstavlja izostanak zadovoljenja djetetovih osnovnih potreba poput vode, hrane, medicinske skrbi i školovanja i uskraćivanje osnovnih djetetovih prava.

Kada razumijemo što je nasilje nad djecom i njegove vrste, ono što može pomoći razumijevanju problema je shvaćanje rasprostranjenosti nasilja nad djecom. Prije prikaza rasprostranjenosti, moramo shvatiti dva osnovna pojma vezana za njezin prikaz, a to su

pojmovi incidencija i prevalencija. Incidencija je stopa novih slučajeva fenomena kojeg promatramo u nekom periodu vremena, a označava se kao broj novih slučajeva koji su se dogodili u određenom vremenskom razdoblju. S druge strane, prevalencija je broj slučajeva sa zabilježenim fenomenom tijekom određenog perioda vremena (Ajduković, Rajter, Rimac, Sušac, 2012). Ako bismo o govorili o fenomenu zlostavljanja djece u terminima prevalencije, tada bismo mogli reći kako je u periodu od 2011. do 2012. zabilježen određen broj, primjerice 200 zlostavljane djece, dok bismo u terminima incidencije mogli reći da je u periodu od 2011. do 2012. zabilježeno 200 novih slučajeva zlostavljanja djece. Ovaj diplomski rad se bavi incidencijom slučajeva javljanja djece za psihološku pomoć zbog zlostavljanja u periodu od 2011. do 2018. godine.

Prema izvješću Svjetske zdravstvene organizacije iz 2017. godine, u 28 država Europske unije prevalencija fizičkog nasilja je bila 22.9%, „mentalnog“ nasilja 29.1%, dok je prevalencija seksualnog nasilja 9.6% (13.4% kod djevojčica i 2.5% kod dječaka). Također, isto istraživanje je pokazalo prevalenciju od 16.3% za zanemarivanje i 18.4% za emocionalno nasilje (WHO, 2017).

Jedno od prvih istraživanja provedenih na tu temu u Hrvatskoj provela je Pećnik tijekom 1997. i 1998. Ona je retrogradno istraživala izloženost tjelesnom zlostavljanju i nasilju među roditeljima u djetinjstvu, kao i međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece u obitelji. U jednom njezinom istraživanju je utvrđeno kako je od 850 studentica i 289 studenata, njih 93.4% doživjelo neki oblik fizičkog kažnjavanja ili zlostavljanja u djetinjstvu (Pećnik, 2003). U drugom istraživanju iste autorice provedenom na uzorku djece osnovnoškolske i srednjoškolske dobi pokazano je kako je između 71% i 86% učenika bilo izloženo nekom obliku tjelesnog nasilja od strane roditelja (Pećnik, 2006).

Osim fizičkog kažnjavanja/zlostavljanja nasilje nad djecom se javlja i u drugim oblicima, poput emocionalnog i seksualnog zlostavljanja. Podaci o tim vrstama zlostavljanja prikupljeni su istraživanjem koje je provela Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba 2006. godine. Na uzorku od 4177 maturanata srednjih škola u Hrvatskoj utvrđeno je da je tjelesno zlostavljanje doživjelo 15.9%, emocionalno zlostavljanje 16.5%, dok je seksualno zlostavljanje doživjelo 13.7% mladih (Buljan Flander, 2007; Profaca 2008). Prema tome, možemo vidjeti kako nasilje nad djecom jest problem u Hrvatskoj i to problem s kojim se treba vrlo ozbiljno suočiti.

Za razumijevanje problema nam je neophodno i shvaćanje psihičkih i psihosocijalnih posljedica koje zlostavljanje ostavlja na djetetu koje ga je doživjelo. Pollack (2004) navodi da zlostavljana djeca generalno pokazuju češće devijacije u razvojnom putu od djece koja nisu doživjela zlostavljanje. Točnije, emocionalno, ta djeca pokazuju slabiji učinak u prepoznavanju i iskazivanju emocija, dok fizički zlostavljana djeca pokazuju povlačenje i agresiju, te atribuiraju hostilnost drugima. Posljedično, djeca koja su doživjela zlostavljanje doživljavaju sekundarne posljedice putem interpersonalnih poteškoća koje su rezultirale njihovom izloženosti nasilju ili zlostavljanju. Ostale posljedice s kojima se mnoga zlostavljana djeca suočavaju su poremećaji u regulaciji emocija, poteškoće u nošenju sa stresom, anksioznost, depresivnost, sklonost zloupotrebi psihoaktivnih tvari, poremećaji prehrane ili post-traumatski stresni poremećaj (Pollack, 2004).

Norman i suradnici (2012) su proveli sistematsku analizu 124 istraživanja objavljena na temu fizičkog i emocionalnog zlostavljanja i zanemarivanja i pokazali kako postoji uzročno-posljedična veza između zanemarivanja, fizičkog i emocionalnog zlostavljanja i problema u mentalnom i fizičkom zdravlju. Točnije, emocionalno zlostavljana, fizički zlostavljana i zanemarena djeca su imala tri puta veću šansu razvijanja poremećaja iz depresivnog spektra nego djeca koja nisu doživjela emocionalno zlostavljanje. Također, ostali psihički i psihosocijalni problemi koje istraživači navode su veća šansa za zlostavljanjem vlastite djece, poremećaji iz anksioznog spektra, zloupotreba psihoaktivnih tvari i suicidalno ponašanje.

Konačno, istraživanje koje je u Hrvatskoj provela Bulatović (2011) pokazuje da zlostavljanje i zanemarivanje djece ostavlja dugotrajne posljedice na razne aspekte zdravlja, razvoja i dobrobiti djece. Između ostalog, djeca koja su bila izložena zlostavljanju i zanemarivanju često pokazuju zastoj u rastu, kao i psihičkom, kognitivnom, emocionalnom i socijalnom razvoju. Bulatović (2011) također navodi da djeca žrtve zlostavljanja pokazuju deficit u socijalnom funkcioniranju, manje su aktivna u vršnjačkoj igri i pokazuju manju sposobnost kontrole vlastitog ponašanja, kao i manje sposobnosti u socijalnih interakcija unutar vršnjačke grupe. Između ostalog, njihove su kognitivne sposobnosti, kao i školska postignuća, niža u odnosu na djecu koja nisu bila žrtve zlostavljanja. Također, adolescenti koji su tijekom djetinjstva bili žrtve zlostavljanja

imaju tri puta veće šanse razviti depresivnu simptomatologiju i pokušaj suicida (Bulatović, 2011).

Iz navedenog vidimo kako zlostavljanje ostavlja dijete ranjenim i u traženju pomoći. Na sreću, društvo reagira i sve aktivnije se uključuje u akcije pružanja podrške i pomoći pri zacjeljivanju rana djeteta. Dobiva se osjećaj kako se sa sve više medijskih izvještaja reakcija društva intenzivira i nasilje nad djecom dolazi sve više u predmet javne rasprave. S vremenom možemo vidjeti porast broja akcija i udruga koje se bave prevencijom nasilja, poput udruge „Savjetovalište Luka Ritz“ i udruga koje pružaju pomoć zlostavljanoj i zanemarenoj djeci, poput udruge „Hrabri telefon“. Možemo reći da je to jedan od pokazatelja kako društvo pozitivno i proaktivno reagira na problem zlostavljanja djece i možemo se nadati da je to trend koji će se nastaviti. No nije samo potrebno osnivanje udruga za pomoć pri prevenciji zlostavljanja djece, potrebno je tim udrugama pružiti glasnjiju podršku, a žrtvama dati jači glas i najpotrebnije, povjerenje i podršku.

Bioekološki model razvoja djece

Psihologija se bavi proučavanjem nasilja nad djecom već dulje vrijeme i dala nam je mnogo okvira unutar kojih možemo promatrati uzroke, posljedice i način nošenja s nasiljem nad djecom. Jedan od okvira koji je korišten za proučavanje je Bioekološki model razvoja djece Uriea Bronfenbrennera (Bronfenbrenner, 1996).

Osnovna pretpostavka bioekološkog modela je da se razvoj djece mora promatrati unutar okoline u kojoj se odvija. Drugim riječima, ljudski razvoj se odvija pod utjecajem procesa koji su u recipročnom odnosu s aktivnom i promjenjivom okolinom kao i ljudima koji ju tvore. Autorovim riječima, “ekologija ljudskog razvoja uključuje znanstveno proučavanje progresivne i uzajamne prilagodbe aktivnog ljudskog bića i promjenjivih značajki neposrednih okolnosti unutar kojih osoba koja se razvija živi. Taj proces je pod utjecajem odnosa između tih okolnosti i većeg konteksta unutar kojeg su te okolnosti uklopljene” (Bronfenbrenner, 1996; str. 21). Bronfenbrenner naglašava tri ključna elementa navedene definicije. Prvo, ljudsko biće nije “tabula rasa” pod utjecajem okoline nego rastuća, dinamična osoba koja se progresivno kreće unutar i restrukturira sredinu u kojoj se nalazi. Drugo, budući da okolina također vrši određeni utjecaj, potreban je proces uzajamne prilagodbe, a interakcija osobe i okoline je obilježena reciprocitetom. Treće,

okolina koja je ključna za razvojni proces nije ograničena na jedno okruženje nego na širi spektar vanjskih utjecaja koji su međusobno povezani kako međusobno, tako i s neposrednom okolinom osobe koja se razvija (Bronfenbrenner, 1996). Bronfenbrenner također uvodi koncept ekološke okoline i topološki ju definira kao “uklopljeni raspored koncentričnih struktura u kojoj je svaka sadržana unutar druge.” (Bronfenbrenner, 1996; str. 22). Te strukture opisuje kao mikro, mezo, egzo i makrosustave.

Bronfenbrenner mikrosustav definira kao “obrazac aktivnosti, uloga i interpersonalnih odnosa koje osoba u razvoju doživljava u određenim okolnostima i s određenim fizikalnim i materijalnim karakteristikama.” (Bronfenbrenner, 1996; str. 22). Ključni elementi definicije mikrosustava su okolina i iskustvo. Okolina je mjesto u kojem se osoba može uključiti u interakciju licem u lice, poput vrtića, igrališta i slično. Iskustvo je ključno za koncept mikrosustava jer ukazuje na znanstveno relevantne značajke okoline koja ne podrazumijeva samo njena objektivna svojstva, nego način na koji su ta svojstva percipirana od strane osobe koja se u toj okolini nalazi. Mikrosustav možemo nazvati i “životnim prostorom” osobe. Prema tome, koncept mikrosustava je osnovni pojam unutar Bioekološke teorije.

Mezosustav ili “međudnos dviju ili više okolina unutar kojih osoba u razvoju aktivno sudjeluje” (Bronfenbrenner, 1996; str. 25) za dijete predstavljaju koncepti poput odnosa u domu, školi i susjedstvu, dok za odrasle mezosustav predstavljaju obitelj, posao i socijalni život. Prema tome, mezosustav je “sustav mikrosustava” koji se formira kretanjem osobe iz jedne okoline u drugu. U ovom diplomskom radu mikrosustav će biti korišten kao osnovni konceptualni okvir i u njega će biti ukomponiran koncept mezosustava. Drugim riječima, kada se spominje djetetova interakcija s drugim članovima u obitelji, školi, susjedstvu, široj obitelji ili ljudima s kojima nije u srodstvu, misli se na interakciju među djetetovim mikrosustavima.

Egzosustav se definira kao jedna ili više okolina koje ne podrazumijevaju da je osoba koja se razvija aktivni sudionik, nego unutar koje se odvijaju događaji koji utječu ili su pod utjecajem onoga što se događa u okolini unutar koje se osoba koja se razvija nalazi (Bronfenbrenner, 1996). Primjerice, egzosustav djeteta može uključivati mjesto zaposlenja roditelja, mrežu prijatelja njegovih roditelja ili školski krug prijatelja brata ili sestre djeteta.

Prema Bronfenbrenneru, makrosustav se odnosi na dosljednosti u obliku i sadržaju sustava nižeg reda, tj. mikro, mezo i egzo sustava, koje postoje ili koje bi mogle postojati na razini kulture, kao i bilo kojeg sustava vjerovanja ili ideologije koja je u podlozi tih dosljednosti (Bronfenbrenner, 1996). Način na koji makrosustav djeluje na djetetov razvojni put je putem društvenih fenomena poput religije, socioekonomskog statusa, etniciteta i životnih stilova.

Posljednja komponenta modela, kronosustav, predstavlja promjene u svakom od sustava u funkciji vremena. Drugim riječima, kronosustav predstavlja promjene kod djeteta u razvoju, primjerice promjenu roditeljevog posla, ali i promjene u drugim aspektima drugih sustava, poput primjerice promjene u sociokulturnim vrijednostima društva kroz vrijeme.

Nasilje nad djecom i bioekološki model

Bioekološki model predstavlja vrlo kvalitetan okvir putem kojeg se može promatrati fenomen nasilja nad djecom. Razlog tome je činjenica da je svaki od sustava unutar tog modela vrlo dobro konceptualiziran i utjecaj različitih aspekata tih modela na djetetov razvoj je vrlo konkretno objašnjen. Posljedično, s obzirom na to da znamo utjecaj aspekata svakog modela na djetetov razvoj, možemo i kroz prizmu tih modela promatrati incidenciju i prevalenciju nasilja nad djecom. Bioekološki model nam pruža mogućnost integracije raznih koncepata poput odnosa s članovima obitelji, vršnjacima u školi, učiteljima, proširenim krugovima obitelji, religije, tradicionalnosti i socioekonomskog statusa i promatranje utjecaja tih aspekata ekologije na incidenciju nasilja nad djecom. Možemo putem različitih dodirnih točaka koje dijete i djetetova okolina imaju međusobno, ali i s drugim faktorima poput razine tradicionalnosti u odgoju određenih regija države steći kvalitetniju sliku i dobiti bolji uvid u više faktora koji međusobno djeluju na incidenciju nasilja nad djecom nego kada bismo taj fenomen promatrali isključivo epidemiološki. Drugim riječima, promatranjem nasilja nad djecom kroz bioekološki model možemo pokušati objasniti povezanost određenih aspekata kulture, obitelji i interpersonalnih odnosa sa, između ostalog, dva faktora spomenuta na početku ovog rada - nerazumijevanje rasprostranjenosti nasilja nad djecom i nerazumijevanje posljedica koje se javljaju, točnije, otkrivanje zašto se u određenim regijama zlostavljanje djece javlja češće, a u drugima manje često.

Mikrosustav i nasilje nad djecom

Kao što je ranije navedeno, mikrosustav se, prema Bronfenbrenneru, sastoji od okoline i iskustava u njoj. Okolina je mjesto u kojem se dijete može uključiti u interakciju licem u lice, poput vrtića, igrališta i slično, dok je iskustvo koncept koji ukazuje na razvojno relevantne značajke okoline koja ne podrazumijeva samo njena objektivna svojstva, nego način na koji su ta svojstva percipirana od strane osobe koja se u toj okolini nalazi. Prema tome, djetetova obitelj je jedan od najvažnijih, ako ne i najvažniji dio njegova mikrosustava, te posljedično ima najveću šansu biti glavni utjecaj na njegov rast i razvoj, naročito u predškolskoj dobi. U proučavanju nasilja unutar djetetovog mikrosustava, Belsky (1980) navodi da je nasilje nad djecom ključno promatrati kao interaktivni proces. Drugim riječima, iako djeca mogu imati određenu ulogu u utjecaju na vjerojatnost doživljavanja nasilja ili zanemarivanja, nipošto se ne može reći da su ona uzrok tog nasilja. Interaktivni proces se odnosi na činjenicu da djeca mogu imati neke karakteristike, poput temperamenta, koji kod roditelja može izazvati frustraciju ili ljutnju i time povećava šanse da dijete bude žrtva zlostavljanja ili zanemarivanja. Među svim faktorima koje Belsky (1980) navodi kao utjecajne u povećavanju vjerojatnosti doživljavanja nasilja, dva se posebno ističu. To su povijest zlostavljanja roditelja i kvaliteta odnosa roditelja.

Burgess i Conger (1978) su promatrali obrasce interakcije u zlostavljajućim i nezlostavljajućim obiteljima i došli do nalaza da majke iz zlostavljajućih obitelji pokazuju 40% manje pozitivne interakcije (pokazivanje brige i podrške) i 60% više negativne interakcije (prijetnje i žalbe na ponašanje) nego majke iz kontrolne skupine. Nadalje, djeca majki iz zlostavljajućih obitelji su pokazivala skoro 50% više negativnog ponašanja nego djeca iz kontrolne skupine.

Drugi faktor za koji Belsky (1980) navodi da je važan u djetetovom mikrosustavu i koji utječe na vjerojatnost doživljavanja nasilja je odnos roditelja međusobno, tj. kvaliteta njihovog odnosa. Na odnos roditelja može utjecati niz faktora, a time posredno i na šansu da će dijete doživjeti neki oblik zlostavljanja, a uključuju generalnu interakciju u obitelji, veličinu obitelji i komunikaciju među roditeljima. Obitelji koje koriste agresivne verbalne i neverbalne taktike razrješavanja bračnih konflikata imaju tendenciju koristiti slične taktike u discipliniranju djece (Steinmetz, 1977, prema Belsky, 1980). Također, Burges i Conger (1978) su u ranije spomenutom istraživanju našli da je u

zlostavljajućim obiteljima bilo značajno manje interakcije među članovima nego među članovima ne-zlostavljajućih obitelji. Belsky (1980) također navodi kako efekt veće društvene prihvatljivosti verbalnog ili fizičkog kažnjavanja djeteta od upotrebe sile među supružnicima može uzrokovati premještenu agresiju na dijete i time uzrokuje veću incidenciju nasilja nad djecom. Dodatni faktor koji doprinosi incidenciji nasilja nad djecom je veličina obitelji, tj. broj djece. Razlog tome je da su zahtjevi na resurse izvan realnih mogućnosti obitelji, što uzrokuje stres i time povećava šansu za nasilnim reakcijama na djetetovo ponašanje.

Mezosustav i nasilje nad djecom

Mezosustav se opisuje kao “međudnos dviju ili više okolina unutar kojih osoba u razvoju aktivno sudjeluje” (Bronfenbrenner, 1996; str 25). Za dijete ga predstavljaju koncepti poput odnosa u domu, školi i susjedstvu, a za odrasle obitelj, posao i socijalni život. Glavni faktor rizika unutar mezosustava je izloženost djeteta nasilju u zajednici. Djeca koja su izložena nasilju u zajednici imaju veću šansu doživjeti iskrivljen razvojni put i doživjeti probleme unutar obitelji kao i pokazati psihičke posljedice poput depresije ili kognitivnih problema. Također, nasilje u zajednici utječe na ostale mikrosustave djetetove okoline poput obitelji i škole na način da djeca koja su dugoročno izložena nasilju u zajednici pokazuju povišene razine frustracije i stresa koji mogu dovesti do povećanog rizika da dožive nasilje u obitelji ili školi (Bushra, Hong, Campbell i Cho, 2013).

Egzosustav i nasilje nad djecom

Egzosustav pretpostavlja promatranje nasilja nad djecom iz perspektive formalnih i neformalnih socijalnih struktura koje same po sebi ne uključuju dijete u pitanju, ali imaju određeni utjecaj na rast i razvoj tog djeteta posredno, preko sastavnica mikrosustava (Belsky, 1980). Dosadašnja istraživanja su prepoznala dva glavna čimbenika egzosustava koji imaju utjecaj na mikrosustav obitelji, poslovna okolina roditelja i susjedstvo (Belsky, 1980). Poslovna okolina je povezana s nasiljem nad djecom putem faktora nezaposlenosti. Gil (1971) je svojim istraživanjem pokazao kako je skoro polovica uzorka očeva u 13 000 slučajeva zlostavljanja bilo nezaposleno u godini u kojoj su počinili neki oblik nasilja nad djetetom. Primarni mehanizam kojim nezaposlenost može utjecati na

incidenciju nasilja nad djecom je frustracija. Ta frustracija se manifestira zbog nekoliko razloga, a među njima su nedostatak financijskih sredstava, kao i osjećaj nemoći koji se javlja kada otac više nije primarni izvor financija u kućanstvu (Gil, 1977, prema Belsky 1980.). Susjedstvo, s druge strane, na incidenciju nasilja nad djecom primarno utječe preko faktora socijalne izolacije, kako od ostalih ljudi, tako i od sustava podrške (Belsky, 1980). Pod sustavima podrške se misli na vladine ili nevladine udruge koje pružaju usluge savjetovanja ili pomoći pri odgoju djece. Razlog zašto izolacija roditelja i obitelji može imati važnu ulogu kod nasilja nad djecom je leži u tome što obitelj nije uklopljena unutar šire socijalne okoline i zato u situacijama stresa roditeljima ili drugim članovima uže obitelji nema tko pružiti podršku u nošenju sa stresom i svakodnevnim izazovima u odgoju djeteta. Važni izvori podrške roditeljima i obitelji mogu biti susjedi, obiteljski prijatelji, ali i organizacije poput Centra za socijalnu skrb ili roditeljska savjetovišta. Novija istraživanja su pokazala kako faktori poput nezaposlenosti roditelja, razina svakodnevnog stresa i veličina obitelji također doprinose riziku da će dijete biti fizički zlostavljano ili zanemareno (Belsky, 1980).

Makrosustav i nasilje nad djecom

Primarni način na koji makrosustav djeluje na razvojni put djeteta je putem općih vrijednosti, religijskih vjerovanja, socioekonomskog statusa ili životnih stilova najzastupljenijih u okolini u kojoj dijete odrasta. Što se tiče nasilja nad djecom, ključni koncepti unutar makrosustava na koje treba obratiti pozornost su stav društva prema kažnjavanju djeteta i nasilju generalno (Belsky, 1980). Ako društvo u cjelini ima tendenciju na kažnjavanje djeteta gledati blagonaklono ili kao nešto što ne predstavlja problem, postoji dobra šansa da će se to odraziti na mikrosustav obitelji i prema tome imati utjecaja na incidenciju nasilja nad djetetom u tom kućanstvu. Isto tako, ako društvo u cjelini u većoj mjeri tolerira nasilje, moguće je pretpostaviti da će se ta tolerantnost odraziti na različite mikrosustave djeteta, poput škole, gdje će vršnjaci pod utjecajem socijalnog učenja imati veću tendenciju ponašati se nasilno nego kada bi društvo na nasilje gledalo vrlo neblagonaklono. Uz to, u obzir se moraju uzeti koncepti religioznosti i tradicionalnosti u odgoju kao mogući utjecaj na incidenciju nasilja nad djecom.

Kronosustav i nasilje nad djecom

Kronosustav prema Bronfenbrenneru (2007) predstavlja promjene u okolini djeteta u razvoju poput, primjerice, rođenja brata ili sestre, promjene roditeljevog posla, ali i promjene u drugim aspektima drugih sustava, primjerice promjene u sociokulturnim vrijednostima društva kroz vrijeme. Iako se ovaj diplomski rad njih ne dotiče, od posebnog interesa u budućim istraživanjima bi mogao biti faktor sociokulturnih vrijednosti i njegova promjena tijekom vremena.

Cilj, problemi i hipoteze istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi koje su značajke djece kao i njihovih mikrosustava, egzosustava i kronosustava povezane s incidencijom telefonskog traženja psihološke pomoći Hrabrim telefonom zbog izloženosti nasilju, kao i s posljedicama o kojima pritom izvještavaju. Promatrani period koji je predstavljao kronosustav bilo je razdoblje od 2011. do 2018. godine.

Problemi istraživanja:

1. Utvrditi incidenciju traženja psihološke pomoći zbog nasilja različite vrste s obzirom na rod i dob djece u razdoblju od 2011. do 2018. godine.
2. Ispitati postoje li razlike u broju počinitelja nasilja iz različitih dječjih mikrosustava te ispitati jesu li te razlike stabilne ili su se mijenjale u razdoblju od 2011. do 2018. godine.
3. Utvrditi postoje li razlike u broju djece koja traže psihološku pomoć putem telefona s obzirom na regiju zemlje (egzosustav) u kojoj žive, te utvrditi je li se njihova zastupljenost mijenjala tijekom razdoblja od 2011. do 2018. godine.
4. Utvrditi koje su najčešće psihičke posljedice zlostavljanja o kojima izvještavaju djeca koja telefonski traže psihološku pomoć te postoje li razlike u učestalosti posljedica s obzirom na rod i dob djece, te razlike u prijavi pojedinih posljedica u razdoblju od 2011. do 2018. godine.

Hipoteze istraživanja:

1. Incidencija traženja psihološke pomoći će rasti s protokom vremena. Razlog tome je povećanje osviještenosti populacije o problemu nasilja nad djecom i ohrabrivanje djece na prijavljivanje slučajeva zlostavljanja. Također, djevojčice će više tražiti pomoć od dječaka i djeca starije dobi će više tražiti psihološku pomoć od mlađe djece.
2. Najveći broj počinitelja će se nalaziti u djetetovom mikrosustavu obitelji, sljedeći po incidenciji će biti mikrosustav vršnjaka, dok će najmanji broj počinitelja biti iz ostalih mikrosustava djeteta poput šire rodbine, susjeda, osoba iz škole i slično. Te će razlike biti stabilne tijekom vremena. Ova hipoteza se temelji na dosadašnjim istraživanjima i pretpostavkama odnosa mikrosustava i nasilja nad djecom.
3. Incidencija traženja psihološke pomoći će biti najveća u Gradu Zagrebu i Zagrebačkoj županiji jer je sjedište telefona za pomoć u toj regiji. Pretpostavlja se da će poziva biti to manje što je regija iz koje dijete zove udaljenija od Zagreba. Razlike u incidenciji djece iz različitih županija koja su tražila psihološku pomoć se neće značajno razlikovati s obzirom na protok vremena.
4. Najčešće posljedice o kojima djeca oba roda izvještavaju će biti strah i anksioznost i depresija, kao i posljedice koje se najčešće povezuju s tim stanjima, samoozljeđivanje i suicidalnost. Djevojčice će statistički značajno više izvještavati o tim posljedicama od dječaka, dok će dobna skupina oba roda koja će najčešće izvještavati o posljedicama biti adolescenti i djeca starije školske dobi, a najmanje će biti djece predškolske dobi. Razlike u prijavljenim posljedicama se neće statistički značajno razlikovati s obzirom na protok vremena.

Metodologija

Izvor podataka

Podaci su prikupljeni iz arhive poziva u suradnji s linijom pomoći zlostavljanoj i zanemarenoj djeci "Hrabri telefon" u periodu od 2011. godine do 2018. godine. Promatrana populacija su bili dobrovoljni, samoinicijativni i anonimni korisnici i korisnice savjetodavne linije za pomoć zlostavljanoj i zanemarenoj djeci "Hrabri telefon" u periodu od 2011. do 2018. godine. Konstrukt traženja psihološke pomoći se odnosi na situacije kada dijete samo nazove liniju pomoći, ali i poziv roditelja koji se tiče djeteta koje je doživjelo oblik nasilja. Uzorak ispitanika je podijeljen u tri dobne grupe,

predškolske dobi (0-6), školske dobi (7-13) i srednjoškolske dobi (14-18). Uzorak sudionika također varira ovisno o problemu istraživanja. Razlog tome su nepotpune informacije o pojedinom korisniku ili korisnici linije, točnije, podaci koje je korisnik dao razlikovali su se od poziva do poziva. Važno je napomenuti da jedan poziv ne znači nužno jedan slučaj zlostavljanja. Drugim riječima, o slučaju prijavljenog zlostavljanja korisnik je sa volonterom ili volonterkom linije mogao razgovarati u nekoliko navrata.

Instrument

Podaci su prikupljeni koristeći „iCarol“, web alat linije za pomoć zlostavljanoj i zanemarenoj djeci „Hrabri telefon“. Putem tog web alata volonteri i volonterke zapisuju podatke koje im korisnici svojevolumno pruže poput roda, dobi, mjesta iz kojeg zovu, razloga zbog kojeg zovu i ostale informacije korištene u ovom istraživanju. Podaci su korišteni uz dopuštenje voditeljice linije i predsjednice Hrabrog telefona.

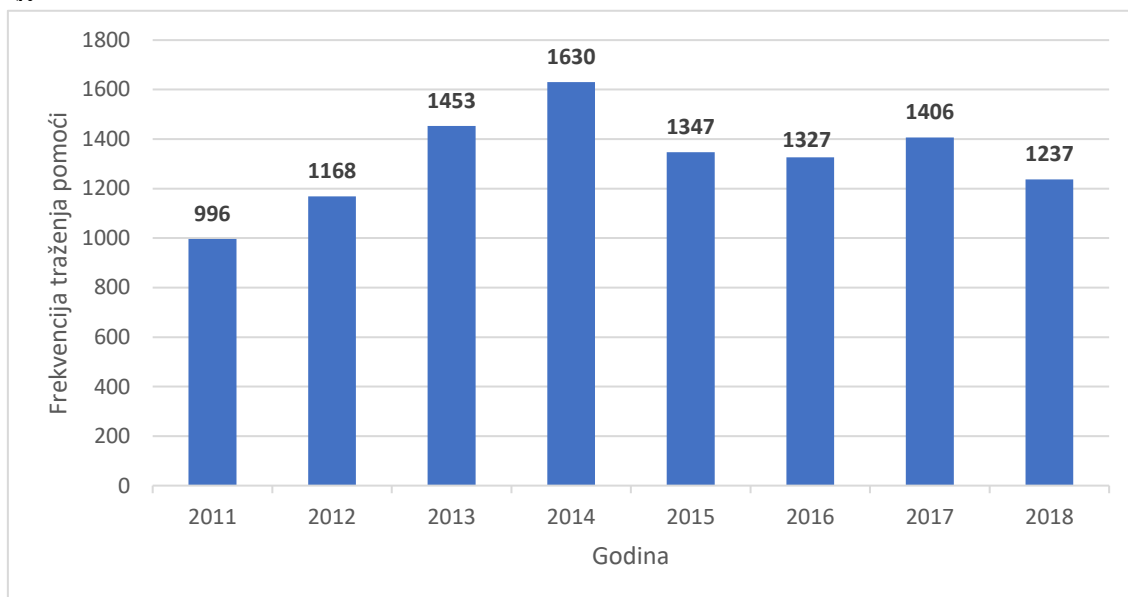
Rezultati

Incidencija dječjeg traženja psihološke pomoći zbog zlostavljanja u razdoblju od 2011. do 2018. s obzirom na rod i dob

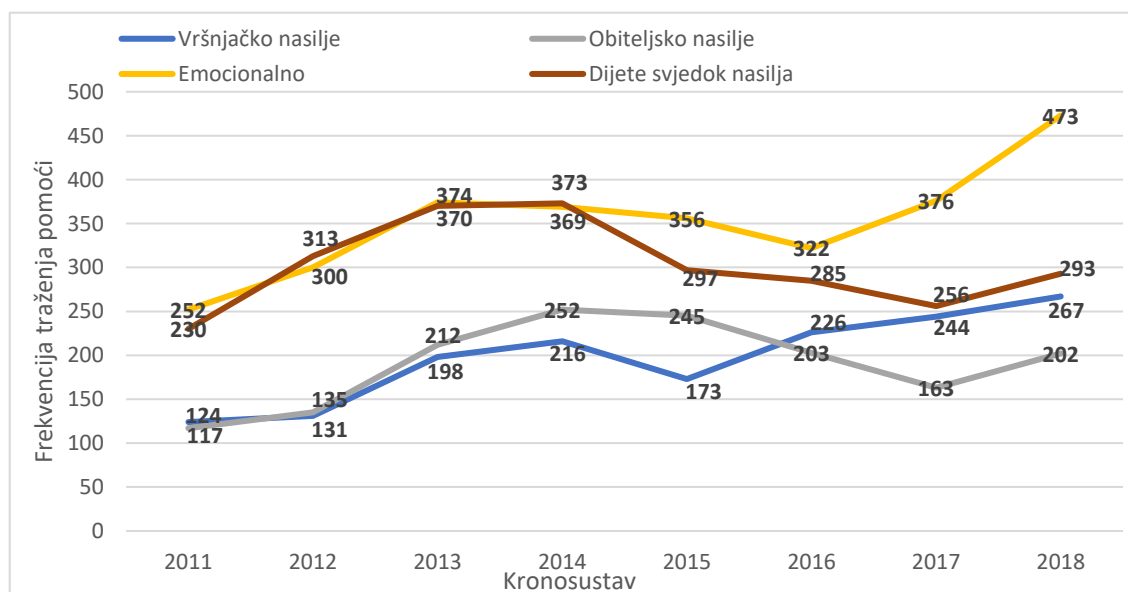
Kako bi se ispitale hipoteze postavljene u ovom istraživanju, proveden je niz hi-kvadrat testova. Na početku je ispitano mijenja li se incidencija traženja psihološke pomoći s protokom vremena. Ispitane su razlike u ukupnom broju poziva između osam kalendarskih godina od 2011. do 2018. Hi-kvadrat testom utvrđeno je kako je broj prijavljenih slučajeva statistički značajno različit tijekom godina (Slika 1, $\chi^2(7) = 194.57$). S protokom vremena dolazi do porasta broja prijavljenih slučajeva nasilja nad djecom s time da je 2014. godine zabilježen najveći broj slučajeva (N = 1630), dok je najmanji broj slučajeva zabilježen 2011. godine (N = 996)

Kako bi se ispitale promjene u učestalosti vrsta nasilja kroz godine, proveden je niz hi-kvadrat testova zasebno na podacima o osam vrsti nasilja: nasilju od strane vršnjaka, obiteljskom nasilju, elektroničkom nasilju, emocionalnom nasilju, fizičkom nasilju, seksualnom nasilju, zanemarivanju i djetetu kao svjedoku nasilja. Pokazalo se kako tijekom godina dolazi do statistički značajnih razlika u učestalosti prijavljivanja svih pojedinih promatranih vrsta nasilja nad djecom (Slike 2 i 3). Kako bi se ispitale promjene

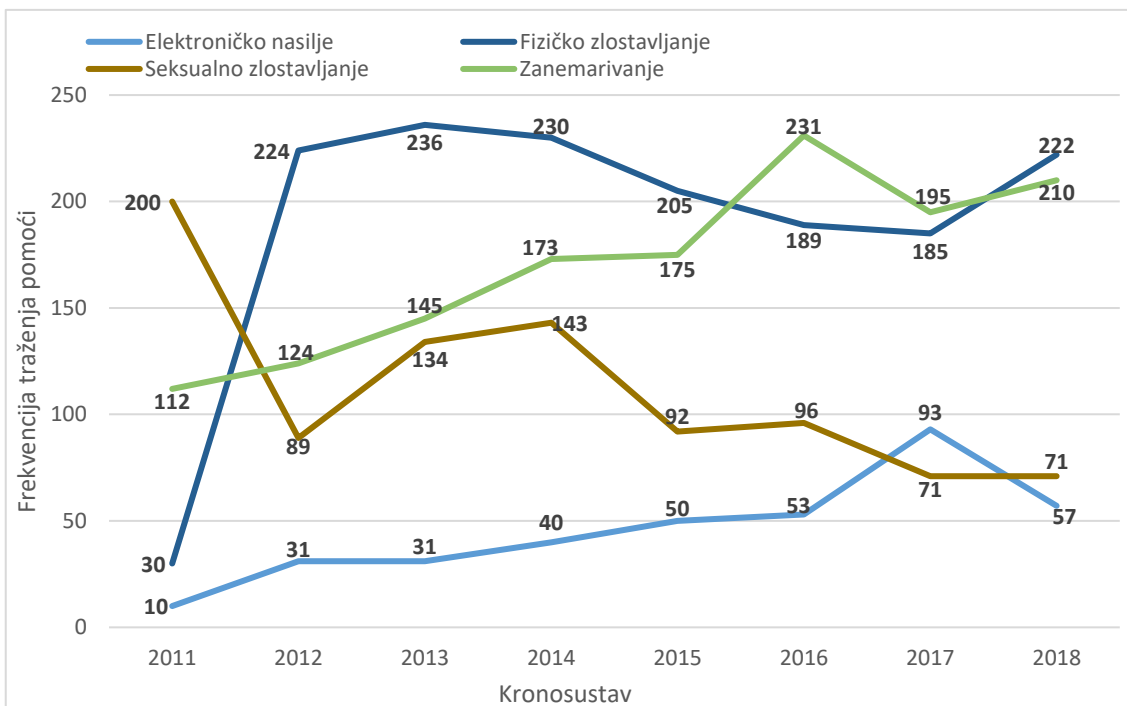
u učestalosti vrsta nasilja kroz godine, proveden je niz hi-kvadrat testova zasebno na podacima o svakoj vrsti nasilja. Pokazalo se da tijekom godina dolazi do statistički značajnih razlika (uglavnom u porastu) u kategorijama vršnjačkog nasilja ($\chi^2(7)= 94.09$), elektroničkog nasilja ($\chi^2(7)= 91.53$), obiteljskog nasilja ($\chi^2(7)= 87.58$), emocionalnog zlostavljanja ($\chi^2(7)= 83.93$), fizičkog zlostavljanja ($\chi^2(7)= 166.98$), seksualnog zlostavljanja ($\chi^2(7)= 122.64$), zanemarivanja ($\chi^2(7) = 70.81$) te djeteta kao svjedok nasilja. ($\chi^2(7)= 57.86$) (Slike 2 i 3.).

Slika 1: Frekvencije traženja psihološke pomoći putem telefona radi različitih vrsta nasilja u razdoblju od 2011. do 2018.godine

Slika 2: Frekvencije traženja psihološke pomoći zbog četiri najčešća oblika nasilja putem telefona u razdoblju od 2011. do 2018.godine.

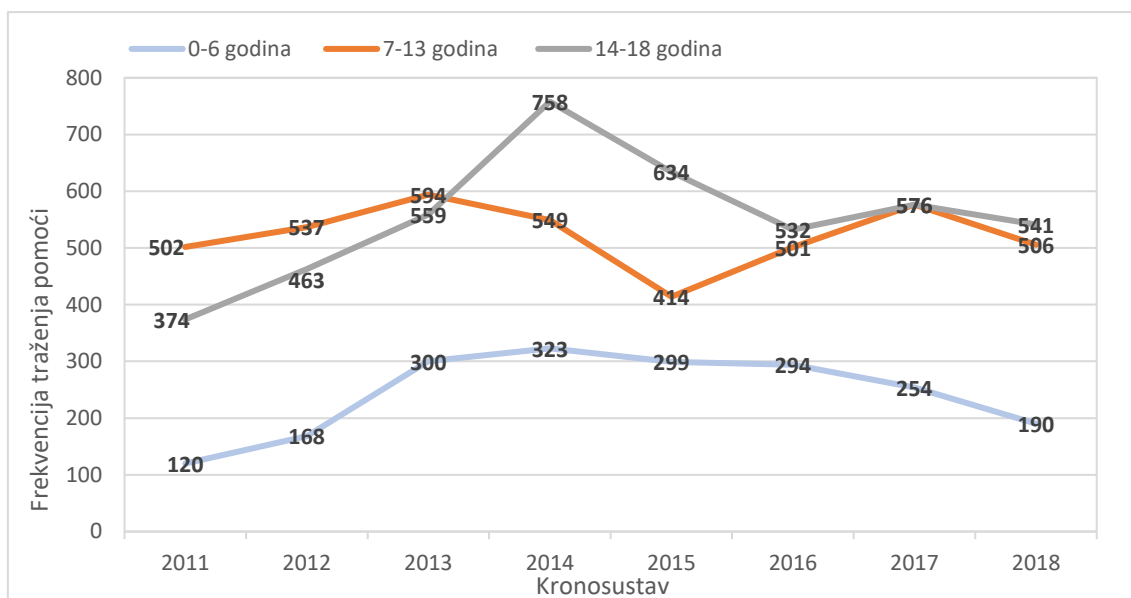

Slika 3: Frekvencije traženja psihološke pomoći zbog ostalih vrsta nasilja putem telefona u razdoblju od 2011. do 2018. godine

Kako vidimo na Slici 2 i 3, najveći porast naspram 2011. godine se dogodio u prijavljivanju fizičkog i emocionalnog zlostavljanja djece, te prijavljivanje emocionalnog nasilja ima najveću incidenciju u prvoj i zadnjoj godini promatranja. Prijavljivanje fizičkog zlostavljanja je pokazalo najveći porast u 2018. godini naspram 2011. godine, dok je javljanje zbog seksualnog zlostavljanja pokazalo najveći pad u 2018. godini naspram 2011. godine.

Nakon toga su ispitane rodne razlike u traženju psihološke pomoći. Broj djevojčica koje su se tražile psihološku pomoć zbog zlostavljanja u osmogodišnjem razdoblju je $N = 5440$, dok je broj dječaka koji se javio u tom istom razdoblju $N = 5124$. Pokazalo se kako djevojčice statistički značajno češće traže psihološku pomoć od dječaka ($\chi^2(1) = 9.45$). Ispitan je i učinak dobi na traženje psihološke pomoći tijekom ukupnog razdoblja od 8 godina te je utvrđeno kako s porastom dobi pozivatelja dolazi do porasta čestine traženja psihološke pomoći ($\chi^2(2) = 1063.9$). Ukoliko se zbroje svi pozivatelji tijekom razdoblja od 8 godina, najmanje su se javljala djeca predškolske dobi ($N=1948$), zatim djeca školske dobi ($N=4179$) te konačno djeca srednjoškolske dobi ($N=4437$). Na Slici 4. prikazane su frekvencije pozivatelja pojedine dobi za svaku praćenu godinu. Predškolska djeca najrjeđe su pozivala (ili je za njih pozivano) tijekom svih promatranih

godina. Dok je prve tri godine (2011. do 2013.) bilo najviše pozivatelja u dobi od 7 do 13. godina, od 2014. do 2018. prevladavaju pozivatelji stariji od 14 godina. Provedena je analiza hi kvadrat testom i ustanovljeno je kako su razlike unutar svake dobne skupine značajne za svaku godinu kronosustava.

Slika 4. Frekvencija traženja pomoći zbog doživljenog nasilja u razdoblju od 2011. do 2018. godine s obzirom na dob djeteta

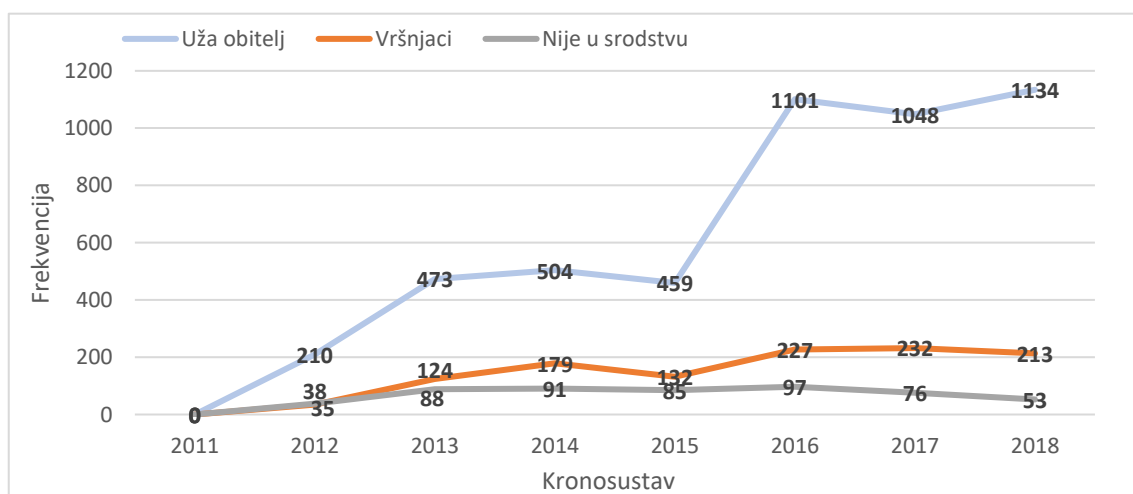
Prijavljeni počinitelji nasilja iz različitih dječjih mikrosustava u razdoblju od 2011. do 2018. godine

Drugi problem istraživanja je bio ispitati postoje li razlike u broju počinitelja iz različitih dječjih mikrosustava i jesu li te razlike stabilne u periodu od 2011. do 2018. godine. Počinitelji zlostavljanja zabilježeni su kako ih je dijete navelo, potom su grupirani u 3 kategorije: „Članovi uže obitelji“ (majka, otac, tetka, ujak, bratić, sestrična, sestra, brat i polubrat), „Vršnjaci“ (muški prijatelj djeteta, ženski prijatelj djeteta, vršnjakinja, vršnjak, vršnjak koji nije prijatelj i vršnjakinja koja nije prijateljica) i „Ljudi s kojima dijete nije u srodstvu“ (muški susjed, ženski susjed, maćeha, očuh, radnik u službi za skrb djeteta i radnica u službi za skrb djeteta).

Kako bi se ispitalo tko su najčešći počinitelji nasilnih djela nad djecom, također je proveden hi-kvadrat test. Pokazalo se kako postoji statistički značajna razlika u čestini prijavljivanja pojedinih izvršitelja nasilja između tri skupine počinitelja ($\chi^2(2) = 5165.5$), pri čemu su najčešći počinitelji članovi uže obitelji, potom vršnjaci te naposljetku osobe koje nisu u srodstvu s djetetom. Kako bi se provjerilo jesu li ove razlike stabilne s

protokom vremena, proveden je hi-kvadrat test, ali zasebno na svakoj godini u kojoj su prikupljeni podaci. Pokazalo se kako razlike u čestini počinjenja nasilnih djela između tri skupine počinitelja postoje svake promatrane godine sa sljedećim vrijednostima hi-kvadrat testova: 2012. godine: $\chi^2(2) = 212.78$; $p < .001$, 2013. godine: $\chi^2(2) = 396.09$; $p < .001$, 2014. godine: $\chi^2(2) = 366.84$; $p < .001$, 2015. godine: $\chi^2(2) = 368.36$; $p < .001$; 2016. godine: $\chi^2(2) = 1255.3$; $p < .001$, 2017. godine: $\chi^2(2) = 1205.7$; $p < .001$ te 2018. godine: $\chi^2(2) = 1458.9$; $p < .001$. (Slika 5).

Konačno, kako bi se ispitale promjene u učestalosti počinjenja nasilja od strane nekih skupina počinitelja u protoku vremena, proveden je niz hi-kvadrat testova zasebno na podacima o svakoj skupini počinitelja. U svim je godinama vidljivo kako su najčešće prijavljeni zlostavljači iz uže obitelji, potom vršnjaci, a naposljetku druge osobe koje s djetetom nisu u srodstvu. Pokazalo se kako tijekom godina dolazi do statistički značajnih razlika u frekvenciji nasilja počinjenih od strane uže obitelji ($\chi^2(6) = 1218.9$) vršnjaka ($\chi^2(6) = 186.82$) te osoba koje nisu u srodstvu sa žrtvom ($\chi^2(6) = 37.94$). Možemo vidjeti kako frekvencije počinitelja iz kategorije „Nisu u srodstvu s djetetom“ ostaju relativno stabilne kroz vrijeme, dok počinitelji iz kategorije „Vršnjaci“ pokazuju veće variranje od kategorije „Nisu u srodstvu s djetetom“. Konačno, najveće promjene u vremenu su vidljive u kategoriji „Uža obitelj“ koja pokazuje velik skok u frekvenciji između 2015. i 2016. godine i on iznosi 2.4 puta. Zabrinjavajuće je kako iza 2016. godine broj prijavljenih zlostavljača iz uže obitelji ostaje stabilan na visokim razinama. Broj prijavljenih vršnjaka je čak 6 puta veći 2018. godine u odnosu na 2012.

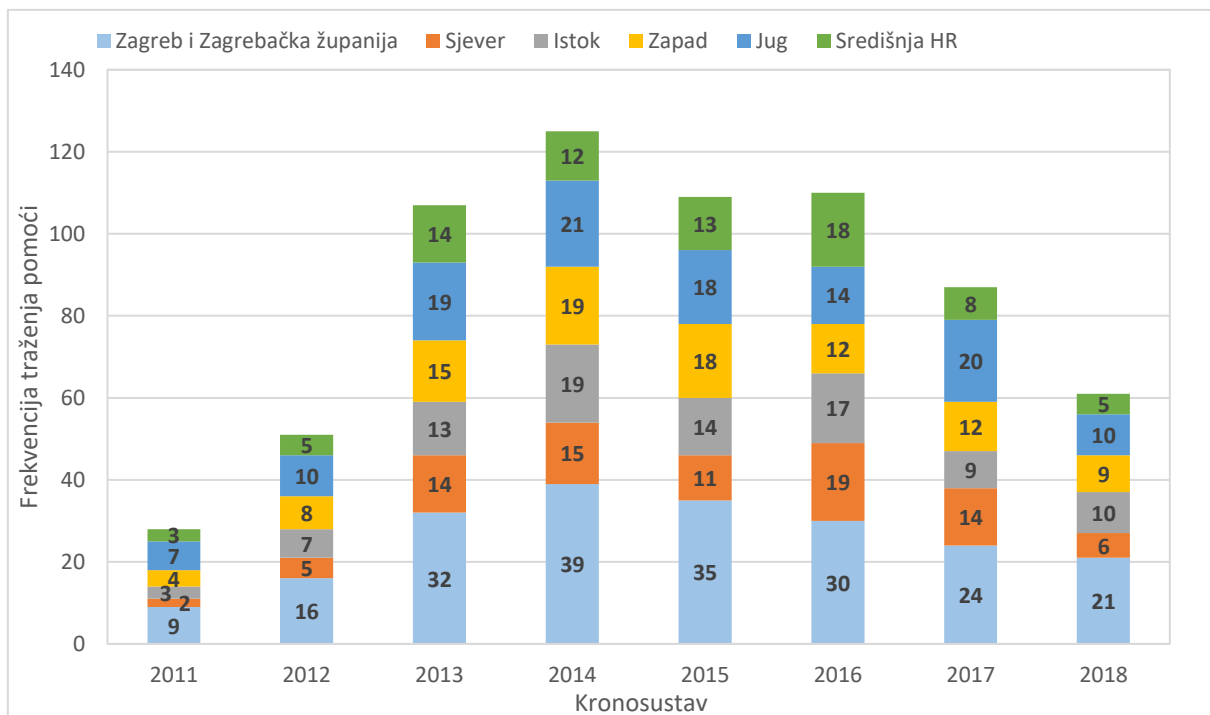
Slika 5. Frekvencije slučajeva prijave zlostavljanja s obzirom na počinitelja u razdoblju od 2011. do 2018.godine.

Regionalne razlike u traženju psihološke pomoći putem telefona tijekom razdoblja od 2011. do 2018. godine

Ispitane su i regionalne razlike u čestini traženja psihološke pomoći. U ovu svrhu, hrvatske županije iz kojih su djeca zvala grupirane su u šest regija: Sjeverna regija (Varaždinska županija, Međimurska županija, Bjelovarsko-bilogorska županija, Krapinsko-zagorska županija, Koprivničko-križevačka županija), Južna regija (Šibensko-kninska županija, Splitsko-dalmatinska županija, Dubrovačko-dalmatinska županija i Zadarska županija), Istočna regija (Brodsko-posavska županija, Vukovarsko-srijemska županija, Virovitičko-podravska županija, Osječko-baranjska županija i Požeško-slavonska županija), Zapadna regija (Istarska županija i Primorsko-goranska županija) i Središnja regija (Karlovačka županija, Sisačko-moslavačka županija, Ličko-senjska županija).

Za svaku regiju izračunata je incidencija dječjeg traženja psihološke pomoći zbog zlostavljanja na 100.000 stanovnika tako što su dostupni podaci o učestalosti poziva iz svake regije podijeljeni s brojem stanovnika u regiji prema podacima Državnog zavoda za statistiku te pomnoženi sa 100.000 (Državni zavod za statistiku [DZS], 2006.). Hi-kvadrat testom utvrđeno je kako postoji statistički značajna razlika u učestalosti traženja pomoći između regija ($\chi^2(5) = 100.32$). Regija s najvećom incidencijom traženja pomoći bila je Zagreb i Zagrebačka županija, potom južna regija, pa zapadna regija, a nakon nje slijedile su istočna regija, sjeverna regija te naposljetku središnja regija (Slika 6).

Kako bi se provjerilo jesu li ove razlike stabilne tijekom vremena proveden je hi-kvadrat test zasebno na svakoj godini unutar koje su prikupljeni podaci. Ovo testiranje dalo je nekonzistentne rezultate. Naime, pokazalo se kako statistički značajna razlika u učestalosti traženja pomoći između regija postoji 2013. ($\chi^2(5) = 14.74$), 2014. ($\chi^2(5) = 21.54$), 2015. ($\chi^2(5) = 20.85$) i 2017. ($\chi^2(5) = 13.76$) i 2018. ($\chi^2(5) = 16.02$) godine, dok u ostalim vremenskim periodima nije pronađena statistički značajna razlika među regijama.

Slika 6: Prikaz frekvencija prijavljenih slučajeva zlostavljanja u odnosu na regiju RH u razdoblju od 2011. do 2018. godine

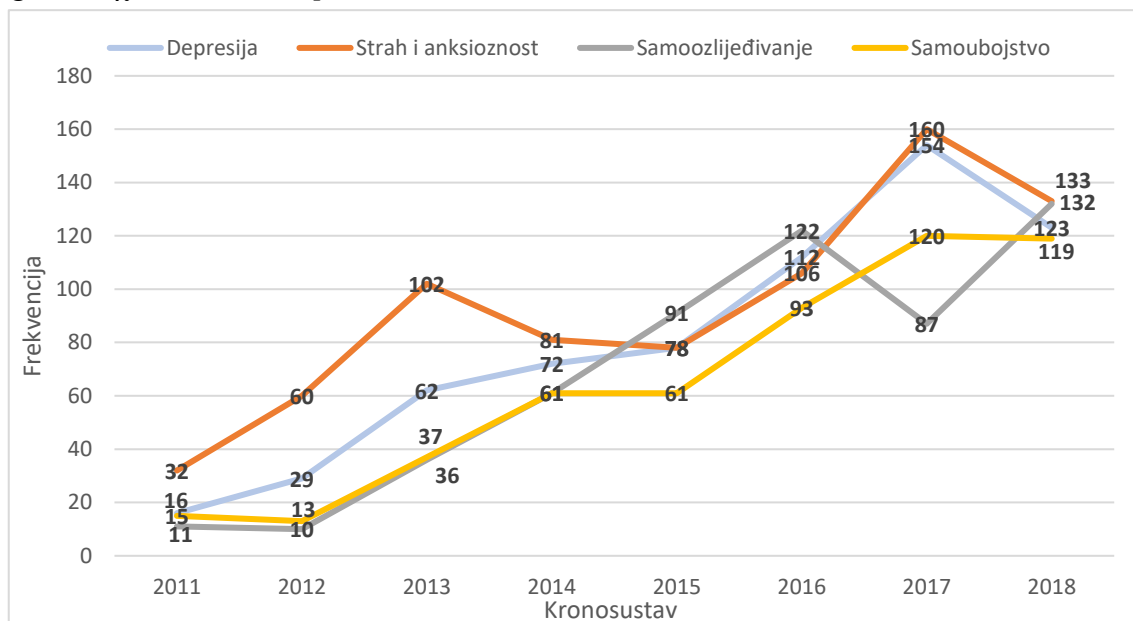
Promjene u prijavljenim psihičkim posljedicama nasilja djece koja traže psihološku pomoć s obzirom na rod i dob

Posljedice zbog kojih su djeca tražila psihološku pomoć koje su promatrane u ovom istraživanju su depresija, strah i anksioznost, poremećaji prehrane, manjak samopouzdanja, usamljenost, samoozljeđivanje i razmišljanja o samoubojstvu. Pokazalo se kako je razlika u čestini izvještavanja po pojedinim posljedicama statistički značajna ($\chi^2(8) = 1154.7$). Najčešća posljedica zlostavljanja o kojima djeca izvještavaju je strah/anksioznost, a nakon nje depresija, samoozljeđivanje i razmišljanje o samoubojstvu (Slika 7). Potom slijede usamljenost, manjak samopouzdanja, problemi s identitetom, poremećaji prehrane te problemi vezani uz izgled (Slika 8).

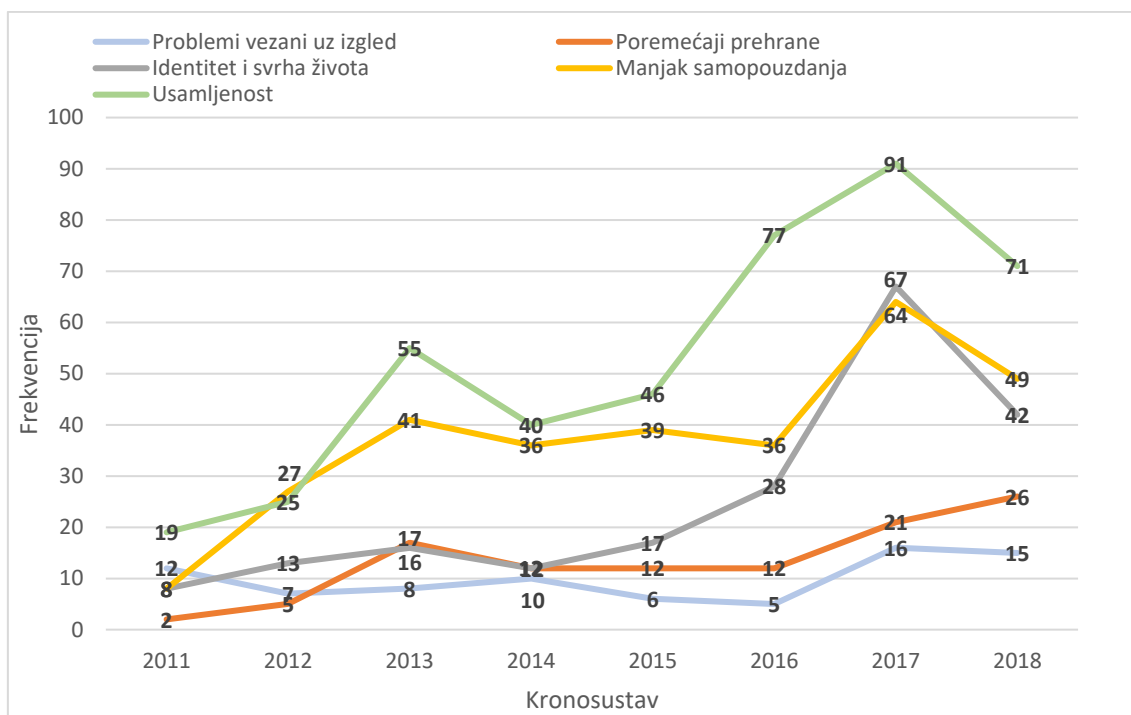
Kako bi se ispitale promjene u učestalosti posljedica nasilja tijekom osam godina, proveden je niz hi-kvadrat testova zasebno na podacima o svakoj posljedici nasilja (Slike 7 i 8.). Pokazalo se kako tijekom godina dolazi do statistički značajnih razlika u frekvenciji izvještavanja o depresiji ($\chi^2(7) = 191.13$), poremećajima prehrane ($\chi^2(7) = 32.59$), straha i anksioznosti ($\chi^2(7) = 122.45$), problema vezanih uz identitet i svrhu života

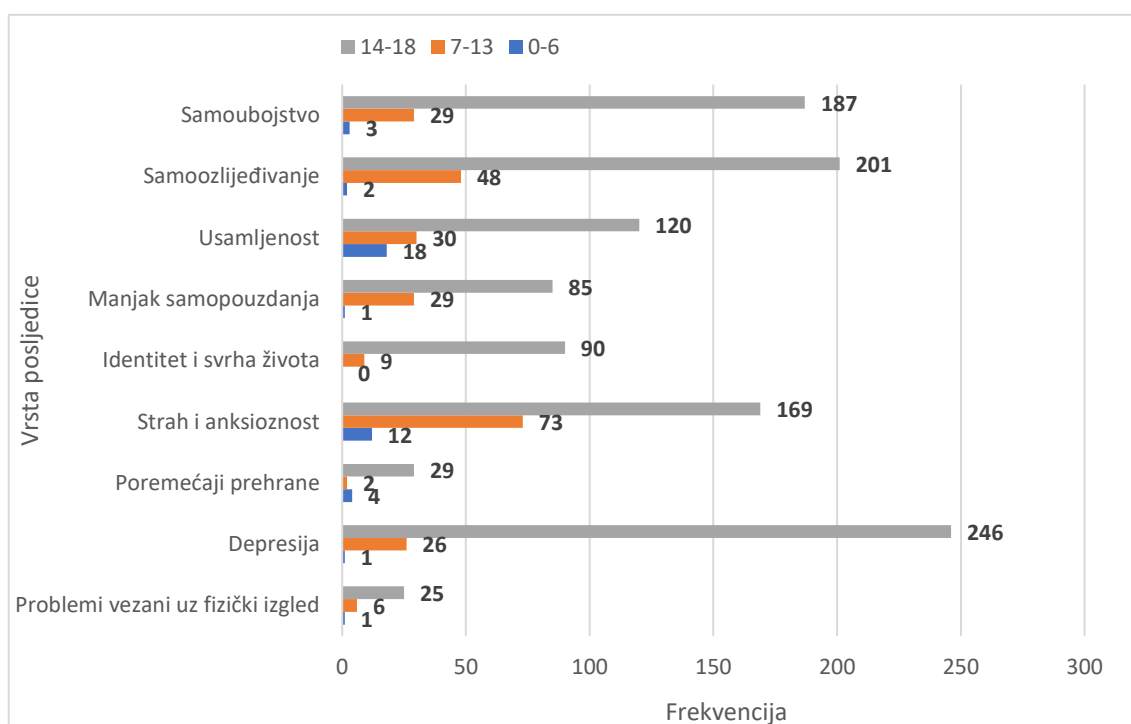
($\chi^2(7) = 110.56$), manjka samopouzdanja ($\chi^2(7) = 48.91$), usamljenosti ($\chi^2(7) = 85.02$), samoozljeđivanja ($\chi^2(7) = 226.67$), te suicidalnosti ($\chi^2(7) = 196.45$). Međutim, frekvencija problema vezanih uz izgled ne mijenja se statistički značajno s protokom vremena ($\chi^2(7) = 12.04$). Za prve najčešće četiri posljedice ispitane su dobne razlike u njihovoj pojavnosti (Slika 9). Pokazalo se kako starija djeca statistički značajno češće prijavljuju posljedice zlostavljanja koje se odnose na strah i anksioznost ($\chi^2(2) = 147.98$), depresiju ($\chi^2(2) = 399.45$), samoozljeđivanje ($\chi^2(2) = 259.47$) te razmišljanja o samoubojstvu ($\chi^2(2) = 271.67$). Za te četiri najčešće posljedice, koje su i hipotezom bile predviđene kao najčešće, ispitane su i rodne razlike. Pokazalo se kako se kod djevojčica statistički značajno češće nego kod dječaka javljaju strah i anksioznost ($\chi^2(1) = 65.62$), depresija ($\chi^2(1) = 87.34$), samoozljeđivanje ($\chi^2(1) = 247.28$) te razmišljanja o samoubojstvu ($\chi^2(1) = 107.9$). Naposljetku, kako bi se ispitala stabilnost s protokom vremena, ispitano je postoji li statistički značajna razlika u čestini javljanja među svim posljedicama unutar svake godine u kojoj su prikupljeni podaci. Pokazalo se kako se statistički značajna razlika javlja u svakoj godini sa sljedećim vrijednostima hi-kvadrat testova: 2011. godine: $\chi^2(8) = 42.59$; $p < .001$, 2012. godine: $\chi^2(8) = 111.33$; $p < .001$, 2013. godine: $\chi^2(8) = 160.9$; $p < .001$, 2014. godine: $\chi^2(8) = 140.3$; $p < .001$, 2015. godine: $\chi^2(8) = 166.59$; $p < .001$, 2016. godine: $\chi^2(8) = 254.04$; $p < .001$, 2017. godine: $\chi^2(8) = 245.17$; $p < .001$ i 2018. godine: $\chi^2(8) = 234.49$; $p < .001$.

Slika 7. Prikaz frekvencija četiriju najčešće prijavljenih posljedica zlostavljanja djece u razdoblju od 2011. do 2018. godine.

Slika 8. Prikaz frekvencija ostalih prijavljenih posljedica zlostavljanja u razdoblju od 2011. do 2018. godine

Slika 9. Vrste prijavljenih posljedica zlostavljanja u odnosu na dob djeteta za cjelokupno razdoblje od 2011. do 2018. godine.

Rasprava

Ovim istraživanjem se nastojala prikazati situacija u Hrvatskoj vezana za traženje psihološke pomoći zbog nasilja nad djecom kroz bioekološki model razvoja djece, u periodu od 2011. do 2018. godine. Kao indikator incidencije traženja psihološke pomoći zbog nasilja nad djecom su se koristili slučajevi traženja pomoći putem besplatnog telefona za zlostavljaju i zanemarenu djecu "Hrabri telefon". Također, ovim istraživanjem se htjelo odgovoriti na dva ključna pitanja koja se često postavljaju u domeni javne rasprave, a to su koliko je djece koja se odlučuju na traženje pomoći te radi kojih posljedica zlostavljanja se ona javljaju. Teorijski okvir unutar kojeg je incidencija traženja pomoći promatrana je bioekološki model razvoja djeteta Uriea Bronfenbrennera, čija je temeljna pretpostavka da se dječji razvoj mora promatrati unutar slojeva okolina u kojoj se odvija. Cilj istraživanja je bio utvrditi koje su značajke djece, kao i mikrosustava i makrosustava njihove okoline povezani s incidencijom traženja psihološke pomoći zbog zlostavljanja djece, kao i s posljedicama koje je zlostavljanje ostavilo na djeci. Kako je bilo i pretpostavljeno, utvrđeno je kako broj poziva pokazuje statistički značajan porast u osmogodišnjem razdoblju. Najveći skok u broju prijavljenih slučajeva zlostavljanja je bio 2014. godine. Taj konkretni nalaz se može objasniti povećanim i usmjerenim angažmanom udruge „Hrabri telefon“, uz čiju suradnju su prikupljeni podaci za ovo istraživanje, za koju je te godine provedena velika medijska promidžba usmjerena na bolje nošenje sa izazovima roditeljstva. Time se može objasniti povećanje u broju poziva. Također, oblik zlostavljanja koji je također u broju prijave porastao u tom periodu je međuvršnjačko nasilje, što je vjerojatna posljedica povećanog oglašavanja linije „Hrabrog telefona“ u školama i drugim obrazovnim institucijama poput vrtića. U to vrijeme su također distribuirani plakati podrške u obrazovnim, zdravstvenim ustanovama, trgovačkim centrima, metodama javnog prijevoza i slično, što je vjerojatno odgovorno za povećan broj prijavljenih slučajeva zlostavljanja od strane djece.

Želimo li objasniti zašto se s godinama djeca sve više javljaju, možemo pretpostaviti niz različitih razloga. Prvo, programi podrške djeci žrtvama zlostavljanja su s godinama sve zastupljeniji i oni su senzibilizirali javnost. Nevladine udruge poput „Hrabrog telefona“ ili Savjetovaništa „Luka Ritz“ su provodile razne programe osvještavanja nasilja nad djecom, poput projekta „Podrška inovativnim inicijativama za djecu i mlade u lokalnim zajednicama“ „Hrabrog telefona“, kao i projekt „Problem je

manji kad se podijeli“, također proveden od strane Hrabrog telefona 2016. godine. Ovo istraživanje nažalost ne može odgovoriti na pitanje koji je od tih konkretnih faktora zaslužan za povećanje u broju prijavljenih slučajeva zlostavljanja u navedenom vremenskom razdoblju, ali se može poduprijeti pretpostavka da ako se društvo više angažira u suočavanju s tim problemom, dajemo djeci glas i podršku za razgovor o problemima koje doživljavaju.

Rezultati istraživanja također pokazuju kako se djevojčice statistički značajno češće javljaju radi problema zlostavljanja nego dječaci. Taj nalaz je u skladu s prvom hipotezom. U skladu je i s ranije provedenim istraživanjima (Ercegovac Reić, 2016) koja navode da postoje rodne razlike u rodu djece koja su doživjela neki od oblika psihičke agresije kod učenika u 5. i 7. razredu. Učenice 7. razreda značajno više doživljavaju psihičku agresiju od dječaka. U srednjoj školi, djevojke su češće izložene psihičkoj agresiji, psihičkom zlostavljanju i tjelesnom kažnjavanju (Ajduković, Rajter, Rimac, Sušac, 2012). Vezano za dob djeteta, pokazalo se kako s dobi dolazi do porasta čestine traženja psihološke pomoći. Djeca srednjoškolske dobi (14 –18 god.) statistički značajno češće traže telefonom pomoć zbog zlostavljanja od djece školske dobi (7 - 13 god.), a koja pak češće traže pomoć od djece predškolske dobi, odnosno roditelji za njih rjeđe traže pomoć tim putem (0 – 6 god.). Također, taj nalaz je u skladu s pretpostavkom da će djeca starije dobi više izvještavati o doživljenom nasilju s obzirom na to da su najbitnija životna razdoblja i razdoblja koja su najvažnija za uspostavljanje temelja za odnos bliskosti i podrške djetinjstvo i adolescencija, te je adolescencija razdoblje u kojem se širi krug prijatelja. Konačno, spol i dob kao individualne djetetove karakteristike povezane su uz učestalost traženja psihološke pomoći. S porastom dobi djevojčice se češće javljaju za pomoć vezano uz doživljeno nasilje. Taj nalaz je moguće interpretirati tako da su djevojčice u usporedbi s dječacima više usmjerene na socijalne interakcije i uočavaju veći broj ponašanja i aktivnosti usmjerenih prema promicanju svijesti o važnosti reagiranja na nasilje u školskom kontekstu (Ercegovac Reić, 2016).

Drugi problem istraživanja bio je ispitati postoje li razlike u broju počinitelja iz različitih dječjih mikrosustava i jesu li te razlike stabilne u periodu vremena od 2011. do 2018. godine.

Rezultati su pokazali kako je najveći broj prijavljenih počinitelja nasilja putem telefona u kategoriji „Članovi uže obitelji“, nakon koje slijedi kategorija „Vršnjaci“ i na kraju kategorija „Ljudi s kojima dijete nije u srodstvu“. Te su razlike stabilne tijekom osmogodišnjeg razdoblja. S obzirom na temeljne pretpostavke bioekološkog modela razvoja djeteta, pretpostavka kako će najveći broj počinitelja nasilja dolaziti iz djetetovog mikrosustava obitelji je opravdana s obzirom na vrijeme koje dijete provodi u kontaktu s ljudima iz tog mikrosustava. Također, ovaj nalaz je u skladu s dosadašnjim istraživanjima koja navode kako su djeca najčešće žrtve nasilja od strane majki i očeva (Ajduković, Rajter, Rimac, Sušac, 2012). Isto istraživanje je pokazalo kako su kod djece 5. i 7. razreda značajni počinitelji tjelesnog nasilja dječaci unutar obitelji, što u ovom istraživanju odgovara kategoriji brata ili polubrata. Uz to, pokazalo se kako se sestre češće pojavljuju kao počiniteljice psihičke agresije, tjelesnog kažnjavanja i tjelesnog zlostavljanja nego braća (Ajduković, Rajter, Rimac, Sušac, 2012). Sljedeći mikrosustav prema incidenciji javljanja zbog zlostavljanja je kategorija „Vršnjaci“. Kao i kod kategorije „Članovi uže obitelji“, u sklopu bioekološkog modela razvoja logična je pretpostavka kako će velik dio počinitelja dolaziti iz mikrosustava u kojem dijete provodi najviše vremena i u kontaktu je s najviše pojedinaca nakon obitelji. Također, ovi nalazi su u skladu s dosadašnjim promatranjima vršnjačkog nasilja koja pokazuju kako je između 40% i 80% učenika barem jednom doživjelo neki oblik vršnjačkog nasilja, kao i da više od polovine učenika doživljava nasilno ponašanje povremeno ili često (Ercegovac Reić, 2016). Konačno, s obzirom na pretpostavke bioekološkog modela, članovi okoline s kojima je dijete najmanje u kontaktu i s kojima ostvaruje najmanje odnosa su članovi koji odgovaraju kategoriji „Ljudi s kojima dijete nije u srodstvu“ ovog istraživanja. Kako bi se ispitale promjene u učestalosti počinjenja nasilja od strane zasebnih kategorija počinitelja proveden je niz hi-kvadrat testova zasebno na podacima o svakoj skupini počinitelja. Pokazalo se kako tijekom godina dolazi do statistički značajnih razlika u frekvenciji prijavljenih slučajeva zlostavljanja kod svake kategorije počinitelja. Naročito značajan porast je vidljiv u kategoriji „Uža obitelj“ u periodu od 2015. do 2016. godine. Prema podacima „Hrabrog telefona“, 2015. godine je najveći broj poziva bio vezan za tematiku obiteljskih odnosa, naročito vezano za kažnjavanje i fizičko zlostavljanje, što može objasniti zašto je kategorija „Uža obitelj“ pokazala toliko značajan skok u frekvenciji prijavljenih slučajeva zlostavljanja. Također, ranije spomenuti

programi osvještavanja problematike nasilja nad djecom i isticanje plakata u raznim obrazovnim ustanovama i u javnom prijevozu su također vrlo vjerojatno odgovorni za ohrabrivanje djece u razgovoru o odnosima u obitelji i o odnosu s članovima obitelji.

Sljedeći problem istraživanja koji je bio ispitivan je postoje li razlike u broju djece koja traže telefonsku pomoć s obzirom na regiju zemlje (egzosustav) u kojoj žive te utvrditi je li se njihova zastupljenost mijenjala u periodu od 2011. do 2018. godine.

U ovu svrhu, hrvatske županije grupirane su u šest regija: Zagreb i Zagrebačka županija, sjeverna regija, južna regija, istočna regija, zapadna regija, središnja regija.

Za svaku regiju izračunata je incidencija traženja psihološke pomoći putem telefona na 100.000 stanovnika. Utvrđeno je kako postoji statistički značajna razlika u učestalosti traženja pomoći između regija. Regija s najvećom incidencijom traženja pomoći telefonskim putem bila je regija koja obuhvaća Zagreb i Zagrebačku županiju, potom južna regija, pa zapadna regija, a nakon nje slijedile su istočna regija, sjeverna regija te naposljetku središnja regija Hrvatske. Provjereno je jesu li ove razlike stabilne kroz vrijeme te su dobiveni mješoviti rezultati. Naime, pokazalo se kako statistički značajna razlika u učestalosti traženja pomoći između regija ne postoji 2011. godine niti 2012. godine, no pronađena je 2013., 2014. i 2015. godine. Statistički značajna razlika nije pronađena 2016. godine, ali je ponovno pronađena 2017. i 2018. godine. Prema tome, ova hipoteza istraživanja je djelomično potvrđena.

Nalaz da su Grad Zagreb i zagrebačka županija vodeći po incidenciji traženja pomoći zbog zlostavljanja je očekivan s obzirom na broj stanovnika i gustoću naseljenosti. Nalaz koji je pomalo iznenađujuć je da su zapadne županije relativno visoko po incidenciji traženja psihološke pomoći zbog uvriježenog mišljenja o progresivnosti i generalnoj liberalnosti Istarske županije, no postoji mogućnost da je Primorsko-goranska županija imala svoj doprinos u dizanju te regije na nešto više mjesto. Prema pretpostavkama koje daje Belsky (1980), glavni faktori uključeni u nasilje nad djecom unutar egzosustava su pristup institucijama pomoći, kao i dominirajući svjetonazor egzosustava, poput tradicionalnosti u odgoju, religioznosti i stava prema kažnjavanju djece. S obzirom na to da ispitivanje tih faktora u svakoj županiji nadilazi mogućnosti ovog istraživanja, možemo samo teoretizirati o mogućnostima utjecaja tih varijabli i njihove izraženosti u pojedinoj regiji i hipotetski povezati te konstrukte s incidencijom

traženja pomoći zbog zlostavljanja. Ako kao kriterij pristupa institucijama pomoći uzmemo broj centara za socijalnu skrb u Hrvatskoj, možemo dobiti ideju o povezanosti tog kriterija s incidencijom traženja telefonske pomoći. Zagreb i zagrebačka županija imaju 21 Centar za socijalnu skrb na 927.622 stanovnika (malo više od 44.000 stanovnika na jedan Centar). Južne županije imaju 15 Centara na 856.758 stanovnika (malo više od 53.000 stanovnika na jedan Centar). Zapadne županije imaju 17 Centara na 504.220 stanovnika (oko 30.000 stanovnika na jedan Centar), Istočne 17 Centara na 805.998 stanovnika (malo više od 47.400 stanovnika na jedan Centar), Sjeverne 21 Centar na 657.995 stanovnika (oko 30.000 stanovnika na jedan Centar), a središnje 18 Centara na 352.265 stanovnika (oko 20.000 stanovnika na jedan Centar). Okvirnim pogledom na broj Centara za socijalnu skrb možemo dobiti ideju o rezultatima koje smo ovim istraživanjem dobili. Čini se da je broj Centara za socijalnu skrb u skladu s brojem traženja psihološke pomoći po županijama, tj. da je u regijama s većim brojem stanovnika po jednom Centru za socijalnu skrb incidencija traženja pomoći veća, ali taj podatak svakako treba detaljnije statistički obraditi. Jedini aberantni podatak je za kategoriju zapadnih županija, gdje naizgled postoji nesklad između broja Centara za socijalnu skrb i incidencije traženja psihološke pomoći. Pretpostavka Belskog o broju izvora podrške se može primijeniti na dobivene nalaze ovim istraživanjem, točnije da se u mjestima/regijama s manjim brojem izvora psihološke pomoći stvara efekt socijalne izolacije i posredno, povećava broj zlostavljane djece. Nadalje, važan faktor koji je povezan s nasiljem u obitelji je patrijarhalnost i tradicionalnost u odgoju. Južne i Istočne županije se generalno mogu smatrati tradicionalnijim i patrijarhalnijim od ostatka regija promatranih u ovom diplomskom radu i prema tome možemo teoretizirati da su ti konstrukti, patrijarhalna kultura i veći stupanj tradicionalnosti u odgoju povećali broj traženja pomoći zbog zlostavljanja. Naravno, potrebno je naglasiti da je ovo samo pokušaj objašnjavanja dobivenih nalaza o incidenciji traženja pomoći u svakoj regiji bez konkretnih dokaza o stavovima građana tih županija vezano za tradicionalnost u odgoju i stava prema kažnjavanju djeteta.

Zadnji problem koji se promatrao ovim istraživanjem su bile posljedice koje nasilje ostavlja na djecu koja su bila žrtve nasilja. Rezultati su potvrdili hipotezu da će najčešća posljedica koja se javlja biti strah i anksioznost, a nakon nje depresija, samoozljeđivanje i samoubojstvo. Nakon njih po incidenciji slijede usamljenost, manjak

samopouzdanja, problemi s identitetom, poremećaji prehrane te problemi vezani uz izgled. Za prve četiri najčešće posljedice ispitane su r i dobne razlike. Pokazalo se kako se kod djevojčica statistički značajno češće nego kod dječaka, te kod starije djece češće nego kod mlađe javljaju strah i anksioznost, depresija, samoozljeđivanje te suicidalne misli. Ispitana je i stabilnost tih razlika tijekom vremena i pokazalo se da su razlike stabilne u periodu od 2011. do 2018. godine. Ovdje je važno spomenuti kako je jedna od namjera ovog istraživanja bila utvrditi razlike u dobi i spolu djeteta s obzirom na vrstu nasilja, ali način na koji je pojedini slučaj zabilježen u protokolu linije „Hrabrog telefona“, te podatke nije bilo moguće prikazati na dovoljno precizan način i da zadovoljavaju kriterij odgovornog prikaza podataka.

Kako bi se ispitale promjene u učestalosti posljedica nasilja tijekom vremena, proveden je niz hi-kvadrat testova zasebno na podacima o svakoj posljedici nasilja. Pokazalo se kako tijekom godina dolazi do statistički značajnog povećanja u frekvenciji prijavljivanja svih posljedica osim problema vezanih uz izgled. Naposljetku, kako bi se ispitala stabilnost s protokom vremena, ispitano je postoji li statistički značajna razlika u čestini javljanja svih posljedica unutar svake godine u kojoj su prikupljeni podaci. Pokazalo se kako se statistički značajna razlika javlja u svakoj promatranoj godini

Nalazi dobiveni istraživanjem su u skladu s do sada provedenim istraživanjima o najčešćim posljedicama koje djeca imaju kao rezultat zlostavljanja. Pollack (2004) navodi da zlostavljana djeca generalno pokazuju devijacije u razvojnom putu od djece koja nisu doživjela zlostavljanje, tj. da ta djeca pokazuju slabiji učinak u prepoznavanju i iskazivanju emocija, dok fizički zlostavljana djeca pokazuju i povlačenje i agresiju i atribuiraju hostilnost drugima. Ostale posljedice uključuju poremećaje u regulaciji emocija, poteškoće u nošenju sa stresom, anksioznost, depresivnost, sklonosti zloupotrebi psihoaktivnih tvari, poremećaje prehrane ili post-traumatski stresni poremećaj (Pollack, 2004). Drugo istraživanje koje može poduprijeti ovaj nalaz je provedeno od strane Normana i suradnika 2012. godine, koji su proveli sistematsku analizu 124 istraživanja i pokazali kako postoji uzročno-posljedična veza između zanemarivanja, fizičkog i emocionalnog zlostavljanja i problema u mentalnom i fizičkom zdravlju. Emocionalno zlostavljana, fizički zlostavljana i zanemarena djeca su imala tri puta veću šansu razvijanja poremećaja iz depresivnog spektra nego djeca koja nisu doživjela emocionalno

zlostavljanje. Ostali psihički i psihosocijalni problemi koje istraživači navode su veća šansa za zlostavljanjem vlastite djece, poremećaji iz anksioznog spektra, zloupotreba psihoaktivnih tvari i suicidalno ponašanje (Norman i sur. 2012). Konačno, Bulatović (2011) navodi kako zlostavljanje i zanemarivanje djece ostavlja dugotrajne posljedice poput zastoja u rastu, kao i psihičkom, kognitivnom, emocionalnom i socijalnom razvoju. Ostale posljedice uključuju deficit u socijalnom funkcioniranju, manju aktivnost u vršnjačkoj igri i smanjenu sposobnost kontrole vlastitog ponašanja uz manje sposobnosti u socijalnih interakcijama unutar vršnjačke grupe.

Metodološki i konceptualni nedostaci istraživanja

Provedeno istraživanje ima nekoliko metodoloških i konceptualnih nedostataka na koje je potrebno obratiti pozornost u budućim istraživanjima ove teme. Prvo, s obzirom na metodu prikupljanja podataka, oni se mogu smatrati nepouzdanima. Razlog tome je činjenica da volonteri udruge „Hrabri telefon“ prikupljaju podatke tijekom razgovora s klijentom i samim time je taj proces jako osjetljiv na faktor ljudske pogreške. Primjerice, vezano za prikaz rezultata slučajeva prijave zlostavljanja s obzirom na počinitelja razlog zašto je 2011. godina pokazala rezultat koji nije statistički značajan je činjenica da nije bilo pouzdanih metoda kojima bi se iz web alata „iCarol“ mogli prikupiti podaci, pa je prema tome broj prijavljenih slučajeva bio 0, ali je te godina svejedno uključena u obradu podataka radi konzistentnosti promatranja kronosustava. Također, kako je svaki slučaj poziva u pomoć jedinstven, te je prvenstveni cilj pružiti odmah pomoć, javlja se problem nedostatka svih podataka o svakom korisniku linije. Primjerice, u jednom pozivu se mogu od korisnika dobiti informacije o vrsti zlostavljanja i njegovoj/njezinoj dobi, ali ne i o mjestu iz kojeg zove. Taj problem je ovisan jedino o korisniku linije i njegovoj/njezinoj volji da taj podatak pruži volonteru ili volonterki linije Hrabrog telefona. Kao što je spomenuto u raspravi, jedna od namjera ovog istraživanja je bila utvrditi razlike u dobi i spolu djeteta s obzirom na vrstu nasilja, ali s obzirom na način na koji je pojedini slučaj zabilježen u protokolu linije Hrabrog telefona te podatke nije bilo moguće prikazati dovoljno precizno i da zadovoljavaju kriterij odgovornog prikaza podataka.

Konceptualni nedostaci istraživanja su nedovoljno prikupljeni podaci vezani za županije i faktore koji bi mogli biti povezani s incidencijom traženja psihološke pomoći zbog zlostavljanja. Pri tome se misli na podatke o nezaposlenosti, socijalnoj izolaciji,

broju izvora podrške i pomoći roditeljima, religioznosti, tradicionalnosti i stavovima prema kažnjavanju djece i djeci samoj. Ti podaci bi mogli dati puno kvalitetniji i ispunjeniji dojam o problematici zlostavljanja djece promatranom kroz bioekološki model razvoja djece. Također, s obzirom na usmjerenost i sistematičnost u pristupu Bioekološkog modela, moglo se provjeriti razne faktore poput broja ukućana, socijalne izolacije, općih vrijednosti, religijskih vjerovanja, socioekonomskog statusa ili životnih stilova u sustavima djetetove okoline koji doprinose njegovom traženju psihološke pomoći zbog zlostavljanja. Dodatne provjere bi trebale uključivati analizu svakog sustava zasebno i detaljnije, kao i statistički „valjaniji“ pregled incidencije i prevalencije zlostavljane djece.

Praktične implikacije istraživanja

Gledajući na nalaze dobivene ovim istraživanjem, možemo pretpostaviti nekoliko praktičnih primjena i generalnog značenja ovog istraživanja. Prvo, s obzirom na to da je porast u broju prijavljenih slučajeva porastao u periodu u kojem su provedeni programi osvještavanja stanovništva o samoj problematici nasilja nad djecom, od velike bi koristi bio veći broj takvih programa koji kao posljedicu nemaju samo veće prijavljivanje nasilja od strane djece, nego i informiranje populacije o teškim posljedicama s kojima se djeca moraju nositi. Drugo, istraživanje je dobrim djelom pokazalo kako broj izvora pomoći u vidu Centara za socijalnu skrb koji je obiteljima dostupan može imati utjecaj na njihovo traženje pomoći kako zbog zlostavljanja u obitelji, za pomoć u odgoju djece i vlastitim problemima vezanim uz njihov mikrosustav. Treće, s obzirom na to da je pokazano kako najveći broj prijavljenih slučajeva kao počinitelja navodi člana uže obitelji, potom vršnjaka i na kraju osoba koje nisu u srodstvu s djetetom, ovo istraživanje nam daje dobru ideju na koje aspekte djetetovih sustava obratiti pozornost prilikom primjene programa pomoći ili osvještavanja problematike nasilja u obitelji.

Zaključak

Provedeno istraživanje je nastojalo prikazati podatke o incidenciji traženja psihološke pomoći zbog zlostavljanja kroz model bioekološkog razvoja djece Uriea Bronfenbrennera. Istraživanjem se pokazalo kako incidencija javljanja zbog zlostavljanja pokazuje porast s protokom vremena, kako se djevojčice češće javljaju nego dječaci te da se najveći dio prijavljenih slučajeva obuhvaćao dobne skupine 7-13 godina i 14-18 godina. Djevojčice tih dobnih skupina su najčešće izvještavale o posljedicama koje su uključivale strah i anksioznost, depresivnost i samoozljeđivanje. Najčešće prijavljeni oblici zlostavljanja su emocionalno nasilje, dijete kao svjedok nasilja, obiteljsko nasilje i međuvršnjačko nasilje. Unutar djetetovog mikrosustava pokazalo se kako se djeca najčešće javljaju zbog nasilja počinjenog od strane članova uže obitelji, trend koji je stabilan u promatranom kronosustavu. Provjere djetetovog egzosustava pokazale su kako je najveći broj poziva došao iz regija Grad Zagreb i Zagrebačka županija, južna regija i zapadna regija Na nalaze istraživanja se može gledati dvojako, tj. pozitivno i negativno. Ako gledamo pozitivno, onda zaključujemo da se sve više djece javlja za pomoć jer su sve osvješteniji o problemu zlostavljanja i imaju sve više u udruge poput „Hrabrog telefona“, koje se trude biti izvor podrške zlostavljanoj i zanemarenoj djeci. No, ako na rezultate gledamo negativno, možemo zaključiti da djeca nemaju povjerenja osobno prijaviti zlostavljače nego posežu za telefonom, te da incidencija traženja psihološke pomoći zbog zlostavljanja pokazuje trend porasta. Povećan broj poziva možda odražava porast zlostavljanja i zanemarivanja djece u Hrvatskoj ili povećanu svijest o problemu i potrebi njegova rješavanja. Autor ovog rada se opredjeljuje za prvi pogled.

Literatura

- Ajduković, M., Rajter, M., Rimac I. i Sušac, N. (2012). Epidemiološko istraživanje prevalencije i incidencije nasilja nad djecom u obitelji u Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada.*, 19(3), 367-412.
- Belsky, J. (1980). Child maltreatment: An ecological integration. *American Psychologist*. 35(4), 320-335.
- Burgess, R., i Conger, R. (1978). Family interaction in abusive, neglectful and normal families. *Child Development*, 49, 1163-1173.
- Bulatović, A. (2011). Posljedice zlostavljanja i zanemarivanja djece predškolske dobi. *Život i škola*, 27(58), 211–221.
- Bushra S., Hong J. S., Campbell, J. i Cho, H. (2013). Understanding children and adolescents' victimizations at multiple levels: An ecological review of the literature. *Journal of Social Service Research*, 39(3), 322-334.
- Bronfenbrenner, U. (1996). *The ecology of human development*. Cambridge, Massachussets, and London, England: Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U., Morris. P. A. (2007). The bioecological model of human development. U: Damon, W., Lerner R. M. K., Renninger A. i Sige I. E. (Ur.). *Handbook of Child Psychology* (str. 795-825). New Jersey: Wiley & Sons., Inc, Hoboken.
- Buljan Flander, G. (2007). Izloženost djece nasilju – Jesmo li nešto naučili? U: Kolesarić, V. (ur.), *Psihologija i nasilje u suvremenom društvu* (str. 45-52). Osijek: Filozofski fakultet.
- Državni zavod za statistiku (2011). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Prvi rezultati po naseljima*. Zagreb: Državni zavod za statistiku.
- Ercegovac Reić, I. (2016). Doživljeno vršnjačko nasilje: Relacije s dobi, spolom, razrednim ozračjem i školskim uspjehom. *Školski vjesnik : časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 65(2), 251-272.
- Gil, D.(1971). Violence against children. *Journal of Marriage and the Family*, 33(4), 639-648.
- Gil, D. (1977). Child abuse: Levels of manifestation, causal dimensions, and primary prevention. *Victimology*, 2(2), 186-194.
- Norman, R. E., Byambaa M., De R, Butchart, A., Scott, J., Vos, T. (2012). The long-term health consequences of child physical abuse, emotional abuse, and neglect: A systematic review and meta-Analysis. *PLoS Med*, 9(11), e1001349. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1001349>
- Pećnik, N. (2003, 2006). *Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

- Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba (2010): *25 pitanja i odgovora za stručnjake o postupcima pri otkrivanju zlostavljanja djece*. <https://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/25-pitanja-i-odgovora/>
- Pollack, S. (2004). *The impact of child maltreatment on the psychosocial development of young children*. Madison, USA: University of Wisconsin..
- Profaca, B. (2008). *Izloženost traumatskim događajima u djetinjstvu i psihosocijalno funkcioniranje mladih*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju.
- Steinmetz, S. (1977). The use of force for resolving family conflict: The training ground for abuse. *Family Coordinator*, 26(1), 19-26.
- World Health Organization (2017). *European report on preventing child maltreatment*. http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0019/217018/European-Report-on-Preventing-Child-Maltreatment.pdf